

УДК 378:[371.134/311:37.064.2]

Т. С. РОЗУМНА

кандидат педагогічних наук, доцент
Бердянський державний педагогічний університет

ІНТЕРАКТИВНА ВЗАЄМОДІЯ ЯК СКЛАДОВА ПРОЦЕСУ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

У статті розглянуто інтерактивну взаємодію як складову процесу підготовки майбутніх учителів іноземної мови; зауважено на особливостях процесу підготовки саме учителів іноземної мови, де викладач та студенти є повноправними партнерами, їх ставлення один до одного у процесі комунікації має яскраво виражений суб'єкт-суб'єктний характер. Використання саме інтерактивної взаємодії на основі діалогу, побудованої на засадах співпраці, сприяє інтелектуальній активності суб'єктів навчання, створенню умов для конкуренції та кооперації їхніх зусиль.

Ключові слова: професійна підготовка, майбутній учитель іноземної мови, інтерактивна взаємодія.

На сучасному етапі розвитку держави система підготовки вчителів іноземної мови переживає період реформування, що зумовлено не лише перебудовою системи освіти України загалом, а й концептуальними змінами у теорії та методиці викладання іноземної мови. Головною метою підготовки майбутніх учителів іноземної мови є формування активної, творчої особистості, яка глибоко знає свій предмет, володіє різними навчальними технологіями, має психолого-педагогічну підготовку та прагне до творчості. Науково-теоретичні проблеми професійної підготовки майбутніх педагогів розкрито в працях О. Абдуліної, Є. Барбіної, Н. Волкової, В. Ільїна, В. Гриньової, Н. Кузьміної, І. Огороднікова, С. Рубінштейна, С. Сисоєвої, О. Щербакова та ін. Питання про інтерактивну взаємодію, її суть, форми, методи й умови її формування розглядають Б. Бадмаєв, С. Кашлев, Д. Кавтарадзе, М. Кларін, В. Мартинюк, А. Панфілова, Л. Пироженко, О. Пехота, О. Пометун, В. Терещенко, П. Щербань та ін.

Мета статті полягає в теоретичному аналізі та узагальненні особливостей підготовки вчителів іноземної мови та важливості використання саме інтерактивної взаємодії у її процесі

У сучасній науці термін “професійна підготовка” пов'язаний з професійним навчанням та відображає процес оволодіння знаннями, уміннями та навичками, які необхідні для самостійної професійної діяльності. Однак підготовка до професійної діяльності не може обмежуватися лише оволодінням процесуальної сторони професійної діяльності. Необхідна також цілеспрямована діяльність з формування та розвитку професійних та особистісних якостей, які забезпечують ефективність обраної діяльності. Тобто, професійна підготовка студентів – це цілісна педагогічна система, функціонування якої припускає створення умов для розвитку особистості майбутнього педагога на засадах оволодіння необхідними для педагогічної ді-

яльності знаннями, уміннями та навичками, розвиток професійних і особистісних якостей, які забезпечують ефективність педагогічної діяльності.

Професійну підготовку майбутніх учителів розглядають як складну динамічну систему, якій притаманні такі функції:

- освітня функція передбачає не лише передачу знань, а й навчає самостійно їх здобувати, формує та розвиває вміння та навички, стимулює потребу в навчанні;

- виховна функція сприяє формуванню й розвитку позитивних мотивів до виховної діяльності, допомагає вирішувати складні ситуації, опанувати педагогічну майстерність, формувати особистісні риси, які сприяють виконанню завдань вихователя;

- наукова функція сприяє проведенню наукових досліджень фахівцем. Але вчитель, на думку студентів, виступає як виконавець, а не генератор наукових ідей, тому майбутні вчителі не приділяють увагу цій функції;

- організаційна функція передбачає вміння вчителя організувати заняття та самостійне навчання, стимулювати, контролювати, оцінювати роботу учнів.

Усі функції виявляються в єдності, хоча певна функція може домінувати в тій або іншій ситуації.

Необхідно зауважити, що педагогічна діяльність є багатогранною і має професійну специфіку та особливості відповідно до ступеня комунікативності. Так, процес підготовки вчителів іноземної мови має специфічні особливості, які полягають, насамперед, у тому, що в навчальній ситуації іноземна мова є одночасно об'єктом вивчення, засобом навчання та засобом спілкування між викладачем і студентами. У цій ситуації ефективність пізнавальної діяльності студента залежить від умов організації навчального процесу. Необхідно зауважити, що у процесі навчання іноземної мови предметом педагогічної діяльності є не знання студентів, а формування умінь спілкування іноземною мовою, тобто процес взаємодії студента з об'єктом пізнання. Наступною особливістю навчання іноземної мови є те, що викладач та студенти є повноправними партнерами, їх ставлення один до одного у процесі комунікації має яскраво виражений суб'єкт-суб'єктний характер. При цьому викладачу іноземної мови необхідно враховувати різні форми спілкування мовленнєвого середовища, які створюють на занятті за допомогою різних форм роботи. На заняттях з іноземної мови повинна панувати атмосфера сприятливого психологічного клімату, атмосфера демократичних відносин адже заняття з іноземної мови це насамперед заняття спілкування, де студенти засвоюють техніку спілкування, оволодіють мовленнєвим етикетом, стратегією та тактикою діалогічного та групового спілкування, вчать вирішувати різні комунікативні завдання.

У контексті нашого дослідження доцільно звернути увагу на інтерактивну модель навчання. У сучасній педагогіці серед основних моделей навчання та виховання Є. Голант виділяє пасивну, активну та інтерактивну моделі [1].

Особливостями пасивної моделі є те, що учень виступає в ролі “об’єкта” навчання, повинен засвоїти та відтворити матеріал, наданий йому вчителем, лекцією, текстом підручника чи навчального посібника – джерелами знань. До відповідних методів навчання належать ті, за яких учні лише слухають і дивляться (лекція-монолог, пояснення, читання, демонстрація та відтворювальне опитування студентів). Учні, як правило, не спілкуються між собою і не виконують творчих завдань.

Активна модель навчання передбачає застосування методів, що стимулюють пізнавальну активність і самостійність учнів, які виступають “суб’єктом” навчання, виконують творчі завдання, вступають у діалог з учителем. Основні методи: діалог учасників навчального процесу, самостійна робота, проблемні та творчі завдання, що розвивають творче мислення.

Інтерактивна модель навчання передбачає спеціальну організацію пізнавальної діяльності учнів і має конкретну передбачувану мету – створити комфортні умови навчання, за яких кожен учень відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність. Учитель в інтерактивному навчанні є не лише носієм інформації та певної суми знань, а й виконує роль фасилітатора, проектувальника та консультанта.

Крім того, інтерактивна модель навчання передбачає організацію та розвиток такого спілкування, що призводить до взаєморозуміння, взаємодії, колегіального вирішення загальних, але важливих для кожного учасника завдань. Її суть полягає в діалогових формах процесу пізнання, орієнтації на мобілізацію пізнавальних сил і прагнень учнів, посилення мотивації до навчання, пробудження самостійного інтересу до пізнання, становлення власних засобів діяльності, у розвитку вмінь концентруватися на творчому процесі й одержувати від нього задоволення.

Інтерактивний процес характеризується високою інтенсивністю комунікації, спілкування, обміном діяльністю, зміною та різноманітністю видів діяльності, процесуальністю (зміною станів учасників), цілеспрямованою рефлексією учасників діяльності, взаємодії. В інтерактивній моделі навчання стає актуальною вимога постійного зв’язку з життям. Зв’язок між соціальним простором уроку та життям передусім здійснює вчитель, оскільки учні через недостатній соціальний досвід ще не готові до перенесення знань, які вони отримують у школі, на позанавчальну сферу й це більш за все помітно саме на уроках гуманітарного циклу, де під час дискусії можна відчутти причетність до чинних подій.

Інтерактив (взаємодія) виключає домінування однієї особистості над іншою, однієї думки над іншою; у ході інтерактивного навчання студенти вчать критично мислити, вирішувати складні проблеми шляхом аналізу обставин та інформації, приймати продумані рішення, дискутувати, що є основою ефективного процесу навчання іноземної мови.

Інтерактивна взаємодія є процесом спільної діяльності педагога та учнів, атрибутами якого є просторова й часова присутність учасників, що створює можливість особистісного контакту між ними; наявність спільної

мети, передбаченого результату діяльності, що відповідає інтересам усіх і сприяє реалізації потреб кожного; планування, контроль, корекцію і координацію дій; поділ єдиного процесу співробітництва, спільної діяльності між учасниками; виникнення міжособистісних відносин. Інтерактивна взаємодія – інтенсивна комунікативна діяльність суб'єктів педагогічного процесу, різноманітність і зміна видів та форм, засобів діяльності [2].

На нашу думку, інтерактивна взаємодія є таким типом суб'єкт-суб'єктної взаємодії на основі діалогу вчителя з учнями та учнів між собою, що побудована на засадах співпраці, припускає унікальність суб'єктів та їхню принципову рівність, варіативність точок зору кожного суб'єкта на сприйняття, розуміння та активну інтерпретацію точок зору іншими суб'єктами.

У свою чергу, Д. Махотін стверджує, що інтерактивна взаємодія сприяє інтелектуальній активності суб'єктів навчання, створенню умов для конкуренції та кооперації їхніх зусиль; крім того, діє такий психологічний феномен, як зараження, і будь-яка думка партнера здатна мимовільно викликати власну реакцію з цього питання [3].

На думку Н. Назарова, інтерактивна взаємодія – процес, який сприяє виникненню особистісного досвіду студентів, розуміння ними необхідності планування та корекції характеру зв'язку зі світом у різних аспектах [4]. В інтерактивній взаємодії активність студента найбільше проявляється і зростає в ситуаціях рефлексії самого себе й аналізу ситуацій. Рефлексія не лише сприяє розумінню власної поведінки, а й допомагає процесу самовдосконалення.

Учений особливо підкреслює існування ціннісного потенціалу інтерактивної взаємодії, завдяки якому стихійно, отже, неусвідомлено, під впливом обставин студенти декларують власні ціннісні установки. Згодом, при зіткненні з іншими ціннісними установками, виникає ситуація відстоювання, уточнення чи зміни власних цінностей, їх перегляд, а часто й відмови від існуючих позицій. Інтерактивна взаємодія при цьому вирішує делікатну проблему впливу на внутрішній світ людини. Вона є унікальною в цьому значенні, оскільки орієнтована на хвилювання людини, які зумовлюють її подальші дії. Таким чином, інтерактивну взаємодію можна розглядати джерелом ціннісного самовизначення студентів, оскільки вона сприяє розумінню ними власних потреб.

Сама структура та зміст інтерактивної взаємодії студентів припускає здійснення ними переговорного процесу, у ході якого й наявна актуалізація їхніх ціннісних орієнтацій. Одночасно з реалізацією ціннісного потенціалу інтерактивної взаємодії здійснюється навчання студентів висловлювати власні думки, обґрунтовувати пропозиції, переконувати своїх однолітків у необхідності певних дій, вибору стратегій спілкування для вдалого ведення переговорів.

Аналіз наукової літератури (С. Кашлев, В. Назарова, Л. Павлова) свідчить, що умовами організації інтерактивного взаємодії є:

- позитивні стосунки між викладачем та студентами;
- демократичний стиль навчання;
- співпраця у процесі заняття між викладачем та студентами, студентів між собою;
- опір на особистісний досвід студентів, включення до навчального процесу яскравих прикладів і фактів;
- різноманітні форми й методи подання інформації, форми діяльності студентів, їх регулярна зміна;
- включення внутрішньої та зовнішньої мотивації діяльності, а також взаємомотивація студентів.

Висновки. Отже, застосування інтерактивного взаємодії у процесі підготовки майбутніх учителів іноземної мови надає студенту досвід активного засвоєння навчального змісту у взаємодії з навчальним середовищем; розвиток особистісної рефлексії; опанування нового досвіду взаємодії; розвиток толерантності та творчого мислення; можливість самовдосконалення. Крім того, застосування цього режиму надає навчальній групі можливість розвивати уміння та навички спілкування та взаємодії в малій групі, формувати ціннісно-орієнтаційної єдності у групі, заохочувати до гнучкої зміни соціальних ролей відповідно до ситуації, приймати моральні норми і правила спільної діяльності.

Список використаної літератури

1. Голант Е. Я. К теории методов обучения в советской школ / Е. Я. Голант // Сов. Педагогика. – 1956. – № 11. – С. 90–98.
2. Кларин М. В. Инновации в обучении. Метафоры и модели. Анализ зарубежного опыта / М. В. Кларин. – Москва : Наука, 1997. – 223 с.
3. Махотин Д. А. Интерактивное обучение на уроках экономики [Электронный ресурс] / Д. А. Махотин. – Режим доступа: <http://som.fio.ru/getblob.asp?id=10017463>.
4. Назаров Н. В. Ценностный потенциал интерактивного взаимодействия студентов / Н. В. Назаров // Вестник ОГУ. – 2011. – № 2. – С. 243–247.

Стаття надійшла до редакції 16.10.2015.

Розумная Т. С. Интерактивное взаимодействие как составляющая процесса подготовки будущих учителей иностранного языка

В статье рассматривается интерактивное взаимодействие как составляющая процесса подготовки будущих учителей иностранного языка; обращается внимание на особенности процесса подготовки именно учителей иностранного языка, где преподаватель и студенты являются полноправными партнерами, их отношение к друг другу в процессе коммуникации имеет ярко выраженный субъект-субъектный характер. Использование именно интерактивного взаимодействия на основе диалога, построенного на сотрудничестве, способствует интеллектуальной активности субъектов обучения, созданию условий для конкуренции и кооперации их усилий.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, будущий учитель иностранного языка, интерактивное взаимодействие.

Rozumna T. Interaction as a Constituent of the Process of Training of Future Teachers of Foreign Language

In the article the author examines interaction as a constituent of the process of training of future teachers of foreign language, pays attention to the peculiarities of the process of training of teachers of foreign language where a teacher and students are

competent partners, their attitude toward each other in the process of communication has the brightly expressed subject-subject character. It is necessary to take into account that teacher of foreign language has to use different forms of work to create favourable psychological climate that in its turn help to develop communication skills of students. In an educational situation a foreign language is simultaneously an object of study, means of study and means of intercourse between a teacher and students. In this situation efficiency of cognitive activity of a student depends on the terms of organization of educational process.

The meaning of interaction for a future teachers' personal fulfillment is very important. It is based on the dialogue between teacher and students and students between themselves, on principles of collaboration and equality of different points, understanding and active interpretation of all points of view no matter whose are they (teacher's or students'). Taking everything into account, usage of interaction in the process of training of future teachers of foreign language gives a student experience of the active mastering of educational maintenance in cooperating with an educational environment; development of personal reflection; capture new experience of cooperation; development of tolerance and creative thinking; possibility of self-perfection. In addition, usage of interaction in the process of training gives an educational group the possibility to develop ability and skills of intercourse and cooperation in a small group, to form unity of values in a group, to encourage to the flexible change of social roles depending on a situation, to accept moral norms and rules of joint activity.

Key words: *professional training, future teacher of foreign language, interaction.*